

Peter Hultqvist (S)

Ordförande i riksdagens försvarsutskott

Tal vid Folk och Försvars konferens i Sälen den 15 januari 2012

(Obs: Det talade ordet gäller)

Ärade deltagare, mina damer och herrar!

Det svenska försvaret är nu inne i en historisk omvandlingsprocess. Att gå från ett värnpliktförsvaret till ett yrkesförsvaret är en stor och viktig förändring. Vi går från ett försvar som med automatik byggde på folkförankring och en närvaro i hela landet till ett försvar som ska bäras upp av anställda soldater med en anställningstid på upp till 8 år. Kärnan i det svenska försvaret blir när den nya organisationen är klar 6 900 kontinuerligt anställda och 9 200 tidvis anställda soldater. Detta är en oerhörd skillnad mot den försvarsmakt som gällde under hela efterkrigstiden fram till dess att muren mellan öst och väst föll i Berlin. När det "kalla kriget" tog slut så blev förutsättningarna annorlunda.

När det band som värnplikten utgjorde mellan den svenska allmänheten och försvarsmakten klipptes av så står vi definitivt inför något nytt. Enligt försvarsmaktens planer kommer ända fram till 2019 fortfarande att finnas krigsplacerade i försvarsmaktens krigsförband. Många av dem som är aktuella som såväl tidvis anställda soldater har dessutom sin grundläggande militära bakgrund i värnplikten. Försvarsmakten har ett arv från värnpliktssystemet som måste förvaltas. Inte minst tydligt är det inom Hemvärnet/Nationella skyddsstyrkorna och de frivilliga försvarsorganisationerna.

Om den nya insatsorganisationen kommer att få rätt kvalitet och leva upp till de krav riksdagen förväntar sig kan vi inte avgöra idag. Men det vi måste se tydligt och klart och inte blunda för är den stora utmaning som det innebär att bygga den nya organisationen på ett hållfast sätt. Att hänvisa till hur många som anmält intresse som yrkessoldat eller kontraktssoldat ger inte en korrekt bild och helhet. Ett alltför propagandistiskt perspektiv när vi beskriver dagens utveckling tror jag faktiskt kan ha motsatt effekt. Problem döljs eller skyfflas åt sidan när de istället behöver belysas och åtgärdas.

Att om fem år och om tio år kunna säga att den nya organisationen blev bra kräver en lyhördhet för synpunkter på löner, premier, villkor för studier, bostäder, sociala förutsättningar, livet efter tiden som soldat, tjänsten innehåll, övningarnas frekvens och kvalitet samt utlandsmissioner. Om vi inte arbetar med just detta intensivt är risken stor för avhopp vilket leder till nya kostnader, ny rekrytering och försämrad kvalitet i organisationen. Om inte åtgärder vidtas är risken stor för avhopp och att den nya personalförsörjningen undermineras. Därför måste en omedelbar översyn av villkoren startas nu! Soldatyrket får inte bli ett nytt låglöneproletariat. Dessutom kommer redan nu kommer signaler om att den nya personalförsörjningen är ekonomiskt underbalanserad.

Dessutom så finns ännu inte den rätta förankringen inom näringslivet för de tidvist anställda soldaterna. Bra försök till regional näringslivssamverkan genomförs i vissa delar av landet. Men det finns inom näringslivets organisationer starka farhågor om att i synnerhet systemet med den internationella tjänstgöringsskyldigheten inte kommer att fungera i praktiken. Att det

nu två och ett halvt år efter att regeringen bestämde sig för ett yrkesförsvaret inte är utrett vilka regelverk som ska gälla är allvarligt. Det hade varit en fördel om detta varit berett och beslutat redan från början när den nya personalförsörjningen trädde ikraft. Redan då pekade vi från socialdemokraternas sida på denna svaghet.

Riksdagens försvarsutskott måste därför på ett grundligt sätt följa upp införandet av det nya systemet. Med lyhörddhet och öppenhet för utveckling så måste vi som folkvalda vara beredda att göra korrigeringar om vi ser att det är nödvändigt. Vardagens verklighet och problem ska i så fall vara inspirationskällan för sådana initiativ. Det vore bra om regeringen kunde visa öppenhet på denna punkt.

Men frågan om det svenska försvarets förankring hos svenska folket måste också lyftas. Riskerar den nya personalförsörjningen att bygga en försvarsmakt som om fem till tio år har en helt annan karaktär än den vi varit vana vid? Riskerar ett yrkesbaserat försvar att leda till att försvaret blir en egen värld i det svenska samhället? Riskerar elitistiska inslag att utvecklas och skapa en osund kåranda med egna värderingar? Jag hoppas inte det, men vill lyfta frågan när riskerna med den nya organisationen ska diskuteras.

Just därför finns det särskilt stor anledning att fundera över hemvärnet – nationella skyddsstyrkorna och frivilligorganisationernas roll i framtiden. Hur skapar vi ett smidigt flöde och ett samband mellan dessa organisationer och övriga försvarsmakten så att alla tjänar på det och får högre status? Den kompetens som finns inom det nya yrkesbaserade försvaret måste också kunna komma till hemvärnet/nationella skyddsstyrkorna till del och tvärtom. Inom försvarsmakten får det inte uppfattas som vi har A, B och kanske ett C-lag. Vi måste ha ett utvecklingsarbete där alla känner att de har en framtid och är respekterade på lika villkor.

Vi måste måna om våra värderingar och pröva nya idéer. En sådan kan vara att förändra hemvärnet/nationella skyddsstyrkorna så att de nya tidvis anställda soldaterna får sin grundläggande hemvist där. Utöver kontraktet som tidvis anställd soldat så har de sin bas i och står till förfogande för hemvärnet/nationella skyddsstyrkorna, kan delta i dess verksamhet och har en lokal bas där i den svenska territorialarmén. En sådan åtgärd skulle kunna stärka hemvärnet/nationella skyddsstyrkorna långsiktiga attraktionskraft och ge organisationen en ökad tyngd både inom försvarsmakten och i allmänhetens ögon. Men det stärker också det nationella perspektivet i försvarsmaktens uppgift, dvs att försvaret av Sverige börjar i Sverige och ingen annanstans.

När de tidvis anställda soldaterna ska fullfölja sitt kontrakt med den yrkesbaserade delen av försvaret så ingår de med självklarhet i dess krigsförband. Då finns ingen koppling till hemvärnet/nationella skyddsstyrkorna som kan skapa oklarheter. Men när de är tillbaka i det civila livet igen så erbjuds möjligheterna att ingå i hemvärnet/nationella skyddsstyrkorna. En organisation av detta slag kan öppna för en bra långsiktig stabilitet i ledarekrytering inom framförallt hemvärnet/nationella skyddsstyrkorna.

Totalt sett så innebär detta förslag att 10 000 nya befattningar tillskapas inom hemvärnet/nationella skyddsstyrkorna.

Jag anser också att man bör pröva om det är möjligt att öka hemvärnsförbandens insatsberedskap i samband med fredskriser – civila kriser såsom olyckor, eftersök etc - genom en ändring av beredskapssystemet. Att föra över beredskapspolisen till hemvärnet/nationella

skyddsstyrkorna är en annan åtgärd som precis som i Danmark skulle förbättra stödet till samhället.

Att stärka hemvärdnet/nationella skyddsstyrkorna är en del av ett tänkande som långsiktigt kan lägga grunden för ett system där den grundläggande militära utbildningen, GMU, genomförs i alla delar av landet. Att stärka de lokala/regionala utbildningsgrupperna och därmed kunna erbjuda militär grundutbildning på flera platser i landet måste vara en viktig del i en strategi där försvarets rekrytering blir lokal och finns närvarande i landets olika delar.

Både detta och att ge de tidvis tjänstgörande soldaterna en bas inom hemvärdnet/nationella skyddsstyrkorna är metoder att stärka försvarsmaktens folkförankring och dessutom få ett tydligare flöde och fungerande samband mellan försvarsmaktens olika delar. Även om det finns ett moment av blandsystem – vilket är en organisatorisk utmaning - i det jag nu redovisat så är det angeläget att söka nya vägar. Förslaget är värt att värdera seriöst. Vi ska öppet sträva efter att hitta svenska lösningar på svenska problem. Vi ska ta till oss av andras erfarenhet. Men vi behöver inte kopiera. Ser vi nu en svaghet i den långsiktiga folkliga förankringen för försvarsmakten måste vi öppet söka lösningar på detta. I en process av uppföljning av den nya personalförsörjningen måste det finnas utrymme för att pröva nya tankar. Syftet är för min del att finna modeller som stärker och utvecklar den folkliga förankringen på lång sikt.

Det nya personalförsörjningssystemet drevs igenom i riksdagen med synnerligen knapp marginal. Detta även om socialdemokraternas dåvarande partiordförande Mona Sahlin öppnade för samtal i frågan. Det nya systemet har sina risker och t o m den NATO-rapport som värderat det svenska försvarets framtida kapacitet har betecknat det som en stor utmaning. Vi är långt ifrån i mål med det nya systemet och ett öppet sinne är att föredra under den process vi nu går igenom. Om denna reform som av försvarsmakten lanseras som en samhällsreform ska lyckas så krävs det att den folkliga acceptansen och känslan för den fördjupas. Då måste man också aktivt söka sådana lösningar!

Den andra fråga jag vill ta upp är förändringarna i vår omvärld och de utmaningar som Sverige står inför tillsammans med andra länder. I Arktisområdet så markeras ambitioner som har en tydlig säkerhetspolitisk dimension. Ryssland har begärt gränsförändringar och en ökad militär övningsverksamhet från flera håll kan noteras. Vi kan också se hur de ökade gas- och oljetransporterna i Östersjön ställer nya krav på bl a sjöövervakningens område. En förbättrad rysk militär förmåga i kombination med en ökad övningsverksamhet i Östersjöområdet ska också beaktas. Det skapar i sin tur ett särskilt behov av uppmärksamhet kring Gotlands situation. Utvecklingen i vårt närområde kräver analys på såväl kort som lång sikt. En eventuell förändrad amerikansk strategi i förhållande till omvärlden och Europa påverkar också. Hur vi bygger en fungerande säkerhet kring Arktis och Östersjön är från svenskt perspektiv oerhört viktiga framtidsfrågor.

Sverige deltar återkommande och frekvent i såväl fredbevarande som fredsframtvängande internationella missioner som styrs på folkrättsliga grunder och FN-mandat. Vi samarbetar allt djupare med andra länder såväl i ett nordiskt, europeiskt som ett betydligt bredare perspektiv med insatser som avslutats i såväl Libyen som i Adenviken-Somalia. Vi medverkar i en insats i Afghanistan som ska avslutas i sin nuvarande form 2014. Ambitionen är att bygga säkerhet tillsammans med andra länder.

Vi ser också hur en växande piratverksamhet kring framförallt Afrikas kuster stör den internationella sjöfarten och handeln. Inför framtiden blir det en internationell utmaning att bekämpa denna nya form av sjöröveri. Detta kommer att kräva ännu mer av multinationella samarbeten och samordning mellan myndigheter och länder. Men när civila rederier anlitar beväpnade vakter för att avskräcka från piratattacker så måste det internationella samfundet agera.

Allt detta sker i en tid då den tekniska utvecklingen går framåt med stormsteg. De säkerhetspolitiska hoten som har sin grund i den allt mer komplicerade cyber- och IT-världen växer. Cyberattacker har genomförts mot såväl enskilda stater som emot företag. Här förekommer dessutom en omfattande underrättelseverksamhet där både stater och företag men också kriminella element finns representerade. Vår förmåga att försvara oss men även neutralisera system och intressen som hotar oss måste på detta område utvecklas.

Från socialdemokratiskt håll har vi tidigare föreslagit en betydligt starkare organisation inom regeringskansliet när det gäller IT-försvar. Vi har också föreslagit en systematisk uppbyggnad av ett svenskt nationellt IT-försvar i såväl privat- som offentlig sektor där även enskilda personer ges tydliga nyckelroller i form av "krigsplaceringar". Den nya tekniken har förändrat hotbilderna och cyniska intressen kan självfallet vara beredda att utnyttja de svagheter som de nya komplexa systemen besitter.

Inför det nya försvarsbeslut som så småningom måste fattas så krävs ett brett arbete som även tar fasta på dessa nya hotbilder. Det måste göras en ny säkerhetspolitisk analys som kan ligga till grund för framtida beslut. Försvarsutskottet måste ha en central roll i detta arbete. Arbetet med framtidens beslut och avvägningar får inte ske i slutna rum och utan möjlighet till bred säkerhetspolitisk debatt.

Vi måste nu förbereda oss på, men också ta ställning till hur vi bemöter de nya typer av hot som grundar sig på ny teknik, utvecklingen i vårt närområde och omvärlden som helhet. Vi befinner oss i en turbulent tid där förändringstakten är snabb och därför krävs också en genomtänkt beredskap. Vi har goda förutsättningar att klara detta om vi som folkvalda tillsammans med tillgänglig expertis arbetar effektivt och strategiskt.

Tack för att ni har lyssnat.